

N. Krasnokuts'ka

FEATURES OF RESOURCE POTENTIAL OF TRADE ENTERPRISES OF UKRAINE (EMPIRIC ANALYSIS)

The article suggested information and methodological support of resource potential research of trade enterprises. The tendencies of its development are exposed in trade. The features of the resource potential structure of trade enterprises of different sizes and specializations are certain. The economic-mathematical models of dependence of the trade turnover from the cost elements of resource potential are worked out.

Key words: potential, resources, trade enterprise, cost.

© Н. Краснокутська

Надійшла до редакції 09.02.2010

УДК 339.137.2 + 338.431

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ІРИНА СМЕЛЬЯНОВА,

аспірант Луганського національного аграрного університету

У статті розглянута проблема класифікації факторів конкурентоспроможності, уточнена сутність економічної категорії "фактори конкурентоспроможності". На основі аналізу й систематизації різних підходів фактори конкурентоспроможності аграрних підприємств класифіковані за середовищем функціонування, часом дії, рівнем управлінських рішень, рівнем взаємообумовленості, ступенем впливу й конкурентоспроможності підприємства та ін.

Ключові слова: фактори конкурентоспроможності, аграрні підприємства, критерії, класифікація, системний підхід.

Постановка проблеми. Поглиблення міжнародної економічної інтеграції та вступ України до Світової організації торгівлі значно актуалізували проблему конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Як відомо, конкурентоспроможність підприємства визначається багатьма факторами, неоднаковими за природою, характером і ступенем дії. Різноманітність факторів конкурентоспроможності, неоднозначність оцінок їх впливу, відсутність можливості їх кількісної оцінки й прогнозування спричиняють серйозні негативні наслідки, а нерідко - руйнування виробничо-економічної системи. У зв'язку із цим виникає необхідність у виявленні й систематизації факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження проблем конкурентоспроможності підприємств зробили Я. В. Базилюк [1], С. С. Гаркавенко [2], І. Н. Герчикова [3], О. В. Дикий [4], Т. О. Дяченко [5], Є. В. Печеркіна [7], М. Портер [8], В. Є. Титаренко [10], Р. А. Фатхутдінов [11] та інші.

Особлива увага приділяється науковцями та практиками вивченню кола і змісту факторів конкурентоспроможності. Виконано аналіз великої кількості різноманітних факторів конкурентоспроможності підприємств.

Так, М. Портер [8] виділяє декілька груп факторів

конкурентоспроможності: основні й розвинені; загальні й спеціалізовані; природні та штучно створені; зовнішні й внутрішні; Р. А. Фатхутдінов [11] виділяє зовнішні та внутрішні фактори конкурентоспроможності; І. Н. Герчикова [3] пропонує класифікацію факторів конкурентоспроможності підприємства залежно від цільового призначення створюваного продукту праці; О. Дикий [4] виділяє 6 основних груп факторів конкурентного середовища, залежно від суб'єктів ринку, діяльність яких створює умови для конкуренції, повністю підтримуючи ідеї М. Портера, утілені ним у моделі п'яти сил конкуренції; Т. Дяченко [5] основні фактори конкурентоспроможності ділить на дві групи: фактори, що підлягають контролю з боку підприємства, та фактори, що не контролюються.

Таким чином, до питання класифікації факторів конкурентоспроможності в економічній літературі науковці підходять неоднозначно, і це залежить не тільки від теми й завдань дослідження, у контексті якого вивчається конкурентоспроможність підприємства, але й від специфіки та напряму діяльності такого підприємства. Маємо констатувати, що аграрні підприємства із цієї точки зору ще не досліджувалися, тому виникає потреба в системному та комплексному підході до визначення їх факторів конкурентоспроможності.

Метою статі є дослідження існуючих наукових

№ 2 (102) березень-квітень 2010 р.

підходів до визначення факторів конкурентоспроможності підприємств та розробка на їх основі класифікації факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Теоретичну основу дослідження складає системний підхід до визначення та аналізу факторів конкурентоспроможності підприємств.

Методологічну основу становлять методи системного та комплексного логічного узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Фактор - це "рушійна сила, причина, вагома (суттєва) обставина в будь-якому процесі, одна з його необхідних умов, яка визначає його характер чи окремі риси" [1, с. 102].

М. В. Мінченко, Л. П. Чижов, А. В. Фрояков визначають фактори як умови, рушійні сили, необхідні для здійснення господарських процесів, а також причини, що впливають на результати зміни даних за окремими показниками діяльності [6].

Під фактором конкурентоспроможності нами розуміється рушійна сила або причина події чи процесу, під впливом якої змінюється рівень конкурентоспроможності об'єкта.

На основі аналізу різних підходів до класифікації факторів [1, 2, 5, 7, 8, 11] конкурентоспроможності підприємства нами була розроблена їх класифікація (рис. 1).

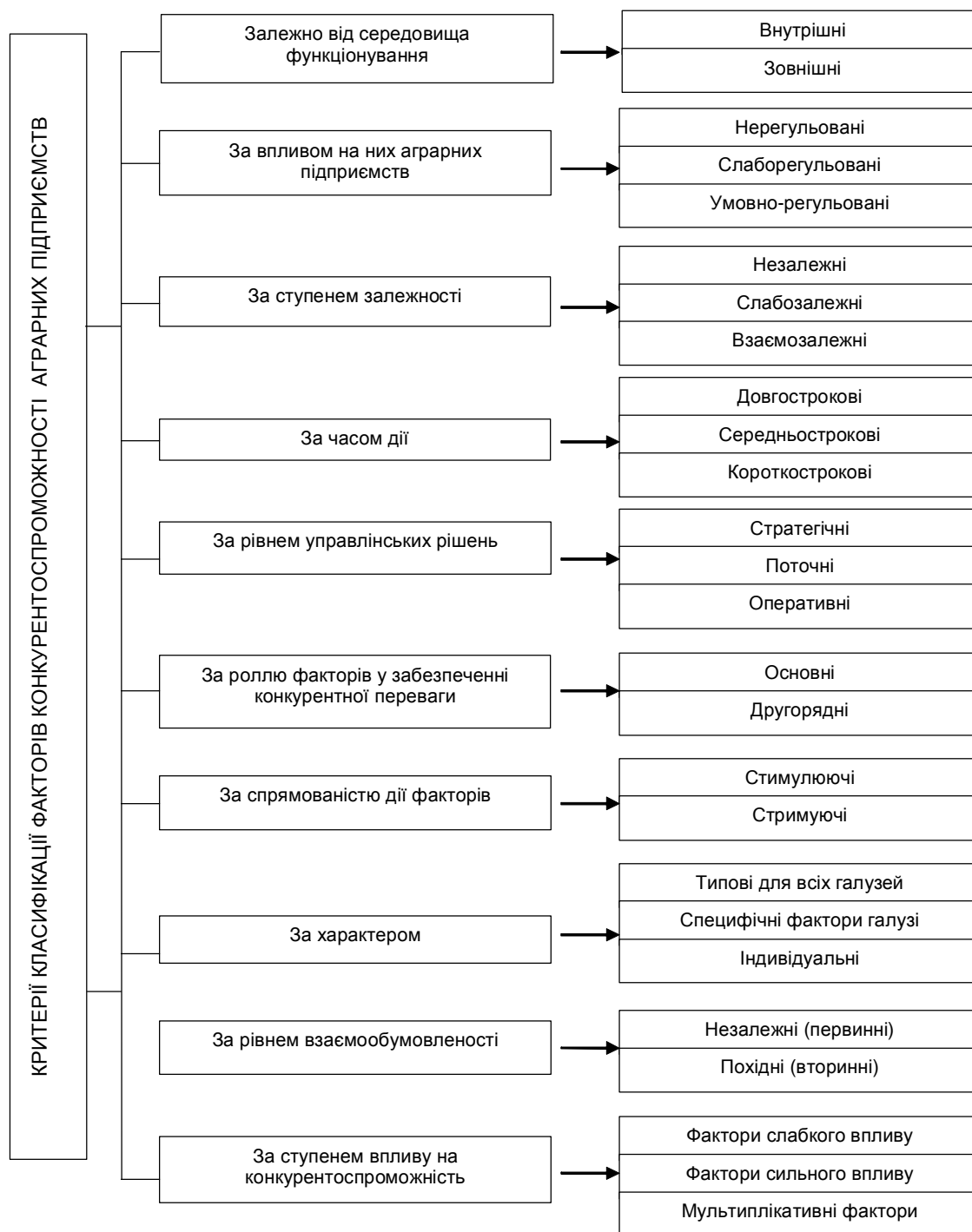

Рис. 1. Класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств (авторська розробка).

Стосовно аграрного сектора нами пропонується класифікувати фактори конкурентоспроможності аграрних підприємств за 10 критеріями, представлені на рис. 1, причому їх вплив повинен вимірюватися в комплексі, оскільки кожен із наведених факторів тісно пов'язаний із іншими і залежний від них. При цьому слід враховувати, що один і той самий фактор може бути віднесений до різних критеріїв класифікації.

Розглянемо детальніше наведену класифікацію факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств.

1. Залежно від середовища функціонування фактори, що впливають на конкурентне середовище, поділяються на внутрішні та зовнішні.

Виникнення та інтенсивність прояву внутрішніх факторів безпосередньо залежить від діяльності підприємств, стану їх ресурсної бази, характеру організації системи стратегічного управління, системи загально-го менеджменту тощо.

Виникнення та інтенсивність прояву зовнішніх факторів не залежить від діяльності підприємств й обумовлюється станом зовнішнього середовища.

Така класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств є аргументованою з точки зору системного підходу, оскільки аграрне підприємство належить до складних соціально-економічних систем. Зауважимо, що саме ця класифікація факторів конкурентоспроможності підприємств є актуальною серед вітчизняних та зарубіжних учених-економістів [1, 2, 7, 11].

Зовнішні фактори конкурентоспроможності аграрних підприємств доцільно згрупувати в 3 групи: 1) фактори макросередовища (політико-правові, економічні, соціальні, природно-географічні, криміногенні); 2) фактори мезосередовища (ємність регіонального ринку, ступінь насичення ринку, якість сировинної бази, частка імпортової продукції); 3) фактори мікросередовища (конкуренти, споживачі, постачальники, посередники, асортимент і якість аграрної продукції).

До факторів макро- і мезосередовища належать загальні фактори управління підприємствами агропромислового комплексу, що впливають на діяльність аграрних підприємств через організаційно-економічний механізм на державному та регіональному рівнях: законодавчі й нормативно-правові; податкова політика; фінансово-кредитна політика; форми і методи державної підтримки АПК; регулювання продовольчого ринку (квоти, сертифікація і стандартизація); державні закупівлі.

До внутрішніх факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств належать: 1) виробничий потенціал підприємства (земля, площа землекористування; основні фонди, оборотні фонди, сировина, матеріально-технічне забезпечення); 2) організаційно-економічні фактори (спеціалізація та організація виробництва, собівартість, рентабельність продукції); 3) фінансові фактори (вільні ресурси підприємства, співвідношення між власними й запозиченими коштами, доступ до значних за розміром фінансових ресурсів, інвестиційні можливості); 4) маркетингові фактори (стратегія продукту, стратегія ціноутворення, рівень задоволення споживчих потреб, ємність ринку, терміновість і надійність поставок; наявність власних каналів розподілу, рівень збутових витрат); 5) управлінські фактори (стратегія, мета та принципи підприємства, тактика підприємства); 6) соціальні фактори (забезпеченість кадрами, трудова мотивація, трудова дисципліна).

2. Залежно від впливу на них аграрних підприємств усі фактори конкурентоспроможності можна розділити на нерегульовані, слаборегульовані, умовно регу-

льовані. До нерегульованих та слаборегульованих належать зовнішні фактори. Внутрішнє середовище є більш керованим, але повністю елемент невизначеності виключити не можна, і тому внутрішні фактори сталості визначаються як умовно-регульовані.

3. За ступенем залежності фактори конкурентоспроможності підприємства поділяються на незалежні, слабозалежні, взаємозалежні.

Зовнішні фактори конкурентоспроможності підприємств у цілому залежні між собою, вони створюють загальні умови діяльності підприємства. Зовнішні та внутрішні фактори конкурентоспроможності підприємств слабозалежні або незалежні. Внутрішні фактори конкурентоспроможності підприємств визначаються факторами мікросередовища, ці фактори взаємозалежні. Усі фактори внутрішнього середовища залежні між собою.

4. За часом дії фактори конкурентоспроможності підприємства поділяються на: 1) довгострокові фактори, дія яких має віддалені наслідки; 2) середньострокові фактори, дія яких виявляється не відразу; 3) короткострокові фактори, які негайно впливають на конкурентоспроможність підприємства.

Наприклад, реформи податкової та фінансово-кредитної системи вплинуть на фінансовий стан аграрного підприємства через деякий час, а збір у виробництві негайно позначиться на термінах виробництва сільськогосподарської продукції, її якості, що може призвести до невиконання договірних зобов'язань і позначитися на конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, дослідження часу дії дозволяє виявити фактори, які аграрні підприємства повинні враховувати в першу чергу, управляти ними, прогнозувати їх зміну з метою досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності підприємства.

5. За рівнем управлінських рішень фактори конкурентоспроможності можна поділити на: 1) стратегічні; 2) поточні; 3) оперативні.

Стратегічні фактори не потребують докорінної зміни діяльності підприємства. Їх відстеження необхідне для виявлення тенденцій у навколишньому середовищі й коректування стратегії в разі потреби.

Поточні фактори справляють вплив у ході повсякденної роботи підприємства, пов'язані з укладенням договорів із постачальниками, дослідженням ринку, збутом продукції тощо. Ці фактори є достатньо динамічними і потребують від керівництва постійного спостереження.

Фактори, що належать до третьої групи, потребують ухвалення постійних оперативних рішень, пов'язаних із питаннями виробництва, фінансів, маркетингу тощо.

6. Залежно від ролі факторів у забезпеченні підприємства конкурентною перевагою фактори конкурентоспроможності поділяються на основні та другорядні.

Вплив основних факторів на рівень конкурентоспроможності є визначальним; саме вони є вирішальними в забезпеченні реалізації стратегічних цілей та підпорядкованих їм основних завдань підприємства. Вплив другорядних факторів на конкурентне середовище не є визначальним - фактично, вони лише створюють умови для нормального функціонування складових конкурентного середовища.

7. За спрямованістю дії фактори конкурентоспроможності можна розділити на стимулюючі та стримуючі. До стримуючих факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств можна віднести порушення еківалентного збалансованого міжгалузевого ціново-

го обміну між промисловістю і сільським господарством; недостатній розвиток матеріально-технічної бази аграрних формувань; абсолютне та відносне зниження продуктивного потенціалу земельних угідь; погіршення кількісного і якісного стану сільського трудового потенціалу; зниження рівня інтенсивності та ефективності інтенсифікації агропромислового виробництва; погіршення абсолютних коефіцієнтів і показників фінансово-економічного стану аграрних підприємств України; низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи; нерозвиненість інфраструктури АПК тощо [9].

8. За характером впливу фактори конкурентоспроможності підприємства можна поділити на типові для всіх галузей економіки, специфічні аграрної галузі та індивідуальні (для підприємства). До числа типових факторів, на нашу думку, можна віднести економічні, адміністративні, структурні фактори, а до таких, що визначають специфіку агропромислового комплексу України, організаційні, географічні, природні, ресурсні, соціально-демографічні, правові. Дія індивідуальних факторів обумовлює зміни лише окремої складової конкурентного середовища.

9. Залежно від ступеня взаємообумовленості фактори, що впливають на конкурентоспроможність, поділяються на первинні та похідні (вторинні). Первинні фактори самі по собі є наслідком певних подій або тенденцій, тоді як похідні (вторинні) являють собою опосередкований результат дії первинних факторів. З точки зору управління конкурентоспроможністю підприємства, необхідно впливати саме на первинні фактори, одночасно при цьому слід враховувати ймовірні зміни похідних.

10. За ступенем впливу на конкурентоспроможність підприємства фактори поділяються на: 1) фактори слабого впливу; 2) фактори сильного впливу, 3) мультиплікативні фактори.

Слабкий вплив на конкурентоспроможність підприємства справляють економічні, політичні, правові, соціально-демографічні, науково-технічні, культурні, природно-кліматичні, екологічні, міжнародні фактори. Більше впливають постачальники, споживачі, конкуренти, контактні аудиторії, посередник, організаційна культура. Мультиплікативні - це фактори, зміна яких призводить до зміни багатьох складових конкурентоспроможності підприємства, викликає ланцюгову реакцію. Мультиплікаційний ефект спостерігається при зміні кадрових, організаційних, виробничих, маркетингових, фінансових факторів.

Висновки і пропозиції

Запропонована класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств дозволить розробити показники конкурентоспроможності й методи її оцінки, нейтралізувати конкурентні проблеми аграрних підприємств; створити й зміцнити конкурентні переваги

го об'єкта дослідження; визначити стратегічні, поточні та оперативні напрямки управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств.

Класифікація факторів конкурентоспроможності, виконана на основі системного підходу, має теоретичне й прикладне значення для поглиблення методологічного і методичного обґрунтування напрямків та шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрно-го сектора економіки.

Управління конкурентоспроможністю підприємства необхідно розглядати як комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на перетворення факторів конкурентоспроможності в його конкурентні переваги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базиліук Я. В. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення : [монографія] / Я. В. Базиліук. - К. : НІСД, 2002. - 132 с.
2. Гаркавенко С. С. Маркетингові дослідження в системі управління конкурентоспроможністю продукції / С. С. Гаркавенко // Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. - Луганськ : СНУ, 2002. - № 8. - С. 38-44.
3. Герчикова І. Н. Маркетинг. Организация. Технология : [монографія] / І. Н. Герчикова ; МГІМО(У) МІД РФ, Школа міжнарод. бізнеса. - М., 1990. - 81 с.
4. Дикий О. В. Вплив глобалізації бізнесу на формування конкурентного середовища підприємства / О. В. Дикий // Культура народів Причорномор'я. - 2006. - № 78. - С. 23-28.
5. Дяченко Т. О. Визначення конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та стратегії її підвищення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.04 "Економіка транспорту і зв'язку" / Т. О. Дяченко. - К., 2002. - 18 с.
6. Мінченко М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів : [монографія] / М. В. Мінченко, Л. П. Чижов, А. В. Фрояков. - Суми : ВТД "Університетська книга", 2004. - 442 с.
7. Печеркина Е. В. Классификация факторов конкурентоспособности предприятия / Е. В. Печеркина // Вестник ОГУ. - 2005. - № 8. - С. 89-95.
8. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М. Портер ; [пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський]. - К. : Основи, 1998. - 390 с.
9. Продовольственная безопасность Украины: состояние, механизмы обеспечения, проблемы : [монографія] / В. Г. Ткаченко, В. И. Богачев и др. ; под общ. ред. проф. В. Г. Ткаченко и проф. В. И. Богачева. - Луганск : Книжковий світ, 2004. - 176 с.
10. Титаренко В. Є. Чинники конкурентоспроможності підприємства: систематизація та формування єдиного підходу / В. Є. Титаренко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" (Логістика). - Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2004. - № 499. - С. 119-124.
11. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент : [монографія] / Р. А. Фатхутдинов. - М. : Издательско-книготорговый центр "Маркетинг", 2002. - 892 с.

I. Yemelyanova

CLASSIFICATION OF THE FACTORS OF COMPETITIVENESS OF AGRARIAN ENTERPRISES

In the article the author considers the problem of classification of the factors of competitiveness, the essence of economic category "factors of competitiveness" is specified and on the basis of analysis and systematization of different approaches to their classification the factors of competitiveness of agrarian enterprises are specified and classified.

Key words: factors of competitiveness, agrarian enterprises, criteria, classification, systematic approach.

© І. Ємельянова

Надійшла до редакції 09.02.2010

№ 2 (102) березень-квітень 2010 р.